

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

ei [Jälkiarviointi tulee toteuttaa tarpeenmukaisesti. Kaikissa pienemmissä lakihankkeissa ei välttämättä ole tarvetta jälkiarvioinnin tekemiseen. Suuremmissa tai toimeenpanon kannalta vähänkään haasteellisissa lakihankkeissa jälkiarviointi tulee toteuttaa. Jälkiarvioinnin tarvetta ja toteutusta tulisi arvioida jo lain valmisteluvaiheessa.]

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Vähänkin suuremmista lakihankkeista, kuten lain kokonaisuudistus ja osittaisuudistus, jälkiarviointi on tarpeen toteuttaa. Jos kysymyksessä on pieni ja vaikutuksiltaan jo etukäteen ennakoitavissa oleva lakiuudistus, erillinen jälkiarviointi ei ole välttämätöntä. Sellaisissa uudistuksissa, jossa jollain tavoin heikennetään ihmisten oikeuksien toteutumista, kuten esimerkiksi leikataan jotakin etuutta tai palvelun saatavuutta tai laatua, jälkiarviointi on tarpeen toteuttaa, vaikka muutos olisi lakiteknisesti pieni (esim. etuuden euromäärän leikkaus). Jälkiarviointien, kuten myös ennako- ja prosessiarviointien, periaatteista tulisi olla valtioneuvostotason linjaukset ja ohjeistukset.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

muulla tavoin, miten? [Jälkiarviointia tulee toteuttaa sekä säädöksittäin että laajempina kokonaisuuksina. Ne eivät ole toisilleen vaihtoehtoisia vaan toisiaan täydentäviä arviointitapoja. Laajoissa uudistuksissa tarvitaan molempia. Esimerkiksi sote-uudistusta koskevasta lainsäädännöstä tulee tehdä sekä laaja kokonaisjälkiarviointi että arviointia tulee tehdä ositettuna kokonaisuuksia, kuten oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön muutosten jälkiarviointi.]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

Kyllä. Lain toimeenpanon seurannan ja arvioinnin varmistamiseksi on tärkeää, että jälkiarvioinnin tekemistä mietitään jo lainvalmisteluvaiheessa. Jos mahdollista, jälkiarvioinnin toteuttaminen tulee kirjata jo hallituksen esitykseen. On tärkeää, että ennako- ja jälkiarviointi muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Ennakoarvioinnissa kertynyttä tietoa voidaan hyödyntää jälkiarvioinnissa. Jälkiarvioinnissa kertynyttä tietoa voidaan hyödyntää seuraavissa ennakoarvioinneissa. Kerätty arviointitieto kumuloituu. Jälkiarvioinnilla voidaan todentaa

ennakkoarviointiin perustuneiden ratkaisujen vaikutusten oikeasuuntaisuus ja riittävyys. Jälkiarviointi mahdollistaa myös tarvittavien korjausten tekemisen lainsäädäntöön ja sen toimeenpanoon.

Ylipäätään lainsäädännön valmistelussa pitäisi enemmän kiinnittää huomiota toimeenpanonäkökulmaan. Yleisesti ottaen lainsäädännön ongelmat johtuvat enemmän toimeenpanon ongelmista ja puutteista kuin itse lain säännösten ongelmista. Jälkiarviointi tuo esille sekä lain säännösten että toimeenpanon ongelmakohdat.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Jälkiarvioinnin tulee rahoittaa osana ministeriöiden rahoitusta ja resurssointia. Valtion talousarviossa tulee olla riittävät ministeriöiden toimintamäärärahat, jotta myös jälkiarvioinnin voidaan toteuttaa asianmukaisesti. Kehittämishankkeiden yhteydessä voidaan myös osoittaa rahoitusta arviointien tekemisiin laajoissa kokonaisuuksissa. Esimerkiksi kehitettäessä esi- ja perusopetusta kokonaisuutena, voidaan toteuttaa niitä koskevan lainsäädännön toimivuuden kokonaisarviointi.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Jälkiarvioinnin kuuluvat pääsääntöisesti ministeriöiden virkатыöhön. Suuremmissa arviointihankkeissa kannattaa hyödyntää ministeriöiden ulkopuolisia arviointitahoja, kuten Terveysten ja hyvinvoinnin laitosta, eri tutkimuslaitoksia ja yliopistoja.

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

Keskeiset laatutekijät ovat riittävät arviointiresurssit. Tämä koskee niin arviointia tekevien riittävää määrää ja osaamista, toimintamäärärahoja (esimerkiksi kyselyiden tekemiseen) ja aikaa arvioinnille. Myös arviointia tukevat koulutukset, ohjeistukset, mahdollisuus kollegoiden konsultointiin ja mahdollisuus saada tukea kollegoilta tarvittaessa myös ministeriörajat ylittäen ovat tärkeitä tekijöitä.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Luomalla pysyvät rakenteet yhteistyölle. Kannattaa perustaa esimerkiksi ministeriöittäin lainsäädännön ennakko- ja jälkiarvioinnintyöryhmä, jossa edustettuina sekä ministeriön virkahenkilöt että tutkimuslaitosten ja tutkijoiden edustus.

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoida valtioneuvostossa? Perustele.

kyllä [Koordinaatio varmistaa arviointien laatua ja että niitä ylipäätään tehdään riittävässä määrin ja riittävällä laajuudella.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustele.

ministeriöiden välisenä yhteistyönä [Oikeusministeriölle kuuluisi luontevasti arviointien yleinen kehittäminen ja koordinointi. Lapsiin liittyvän lainsäädännön osalta Kansallinen lapsistrategia -

tiimi/yksikkö olisi luonteva yhteistyökumppani koordinaatiossa ja arviointien kehittämisessä niin oikeusministeriölle kuin sektoriministeriöille. Koordinaatiolla olisi hyvä olla työryhmä, jossa ovat edustettuina kaikki ministeriöt. Myös tutkimuslaitosten ja tutkijoiden edustus olisi hyvä olla mukana. Koordinaatiossa tulee huomioida kaikki arviointivaiheet: ennakoarviointi, prosessiarviointi (laajat hankkeet), jälkiarviointi ja laajat lainsäädännön toimivuuden arviointikokonaisuudet.]

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Lainsäädännön vaikutusten arviointi tulee nähdä kokonaisuutena ja siihen tulee sisällyttää ennakoarviointi, prosessiarviointi (laajat hankkeet), jälkiarviointi ja laajat lainsäädännön toimivuuden arviointikokonaisuudet. Ei ole järkevää siiloa eri arviointivaiheita erillisiin putkiin. Lainsäädännön arviointi muodostaa kokonaisuuden, jossa eri vaiheissa toteutetut arvioinnin liittyvät ja täydentävät toisiinsa. Tieto kumuloituu eri arviointien myötä. Tavoitteena tulee olla, että arviointi on systemaattinen osa niin lainvalmistelua kuin sen toimeenpanoa.

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Jälkiarvioinnit tulee kerätä sekä ministeriötason että valtioneuvostotason tietopankkiin, josta ministeriöiden virkahenkilöiden on ne helppo löytää. Arvioinnit tulee myös julkistaa asianomaisen ministeriön verkkosivuilla. Niistä tulee myös tiedottaa aktiivisesti: ministeriön tiedote ja kontaktointi relevantteihin sidosryhmiin.

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

Arvioinnit tulee julkistaa asianomaisen ministeriön verkkosivuilla. Niistä tulee myös tiedottaa aktiivisesti: ministeriön tiedote ja kontaktointi relevantteihin sidosryhmiin.

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustelee.

kyllä [Tarvitaan sellaisen internet-sivusto, jolle on kerätty tiedot sekä ennako- että jälkiarvioinneista. Eri vaiheissa tehdyt arvioinnit täydentävät toisiaan.]

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

muuta, mitä?

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

Sivuston tulisi sisältää linkit tehtyihin arviointeihin ja mahdollisesti lyhyet tiivistelmät arvioinneista.

Eri vaiheissa tehdyt arvioinnit täydentävät toisiaan ja arviointeja tulisi kehittää kokonaisuudessaan.

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanon yhteydessä on toteutettu Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. Käsikirjaa voidaan hyödyntää myös lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittämisessä.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163343>

livonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry